

Др Весна Билбија*,

Виши саветник у Управном суду Републике Србије

UDK: 342.722:347.932(497.11)

**ЗНАЧАЈ ПРЕДМЕТА СУЂЕЊА ЗА СТРАНКУ КАО
МЕРИЛО ЗА ОЦЕНУ ТРАЈАЊА СУЂЕЊА У РАЗУМНОМ
РОКУ (са посебним освртом на права из радног односа)**

Апстракт: Значај предмета суђења или истраге по странку је једно од мерила за оцену трајања суђења у разумном року које је прописано одредбама Закона о заштити права на суђење у разумном року. Иако се у конкретном случају уважавају све околности предмета суђења (сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, понашање странака током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и др), за саму странку ово је најважније и неретко једино мерило за оцену да ли то суђење траје неразумно дуго.

Странка се, природно, увек позива на значај предмета суђења или истраге по њу, нарочито онда када се због права које јој је угрожено нађе у некој врсти егзистенцијалне нужности. У таква права свакако спадају права из радног односа.

Кључне речи: странка, суђење у разумном року, мерило за оцену трајања суђења у разумном року, значај предмета за странку.

* e-mail: vesna_bilbija@yahoo.com

Рад примљен: 09.07.2020.

Рад прихваћен: 20.08.2020.

1. Увод

Justice delayed is justice denied, тј. идеја према којој спора правда представља изигравање правде и самог права на правично суђење постала је општеприхваћена. Право на суђење у разумном року установљено је како у интересу лица о чијим се правима и обавезама одлучује или против кога се води одређени поступак (субјективна компонента), тако и у интересу правне сигурности и владавине права уопште (објективна компонента).¹ Домаћи стандард о правди која је спора, али достижна морао је бити унапређен, и то на начин да се створи легитиман пут ка чвршћој владавини права и потпунијој правној сигурности.

Појмови права на правично суђење и у оквиру њега - права на суђење у разумном року, постају саставним делом нашег правног поретка ратификацијом најзначајнијих међународних акта из области људских права, најпре Европском конвенцијом за заштиту људских права и слобода из 1950. године, коју је ратификовала Државна заједница Србија и Црна Гора². Према одредбама члана 6 ст. 1 Конвенције: „Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона“.

Уставом Републике Србије³ је готово у целини преузета наведена формулација. Наиме, уставне одредбе члана 32. носе назив „Право на правично суђење“, а став 1. наведеног члана Устава гласи: „Свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.“ Затим, Устав прописује да

1 С. Царић, *Право на суђење у разумном року*, Службени гласник, Београд, 2008. стр. 12.

2 Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, измењене у складу са Протоколом број 11, Протокола уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 4 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода којим се обезбеђују извесна права и слободе који нису укључени у Конвенцију и први протокол уз њу, Протокола број 6 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне, Протокола број 7 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, Протокола број 12 уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода и Протокола број уз Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода о укидању смртне казне у свим околностима, *Службени лист Србије и Црне горе-међународни уговори*, бр. 09/03, 5/05, 7/05- и *Службени гласник РС-међународни уговори*, бр. 12/10.

3 Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

„Свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале“ (члан 22. став 1. Устава).

У вези са обавезом примене Европске конвенције за заштиту људских права и слобода из 1950. године, морају се ценити одредбе члана 194. Устава којима је прописано следеће: „Правни поредак Републике Србије је јединствен. Устав је највиши правни акт Републике Србије. Сви закони и други општи акти донети у Републици Србији морају бити сагласни са Уставом. Потврђени међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права део су правног поретка Републике Србије. Потврђени међународни уговори не смеју бити у супротности са Уставом. Закони и други општи акти донети у Републици Србији не смеју бити у супротности са потврђеним међународним уговорима и општеприхваћеним правилима међународног права“. Затим, ако прихватимо да је право на суђење у разумном року људско право, мора се применити члан 18. Устава који носи назив „Непосредна примена зајемчених права“ и гласи: „Људска и мањинска права зајемчена Уставом непосредно се примењују. Уставом се јемче, и као таква, непосредно се примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима. Законом се може прописати начин остваривања ових права само ако је то Уставом изричито предвиђено или ако је то неопходно за остварење појединог права због његове природе, при чему закон ни у ком случају не сме да утиче на суштину зајемченог права. Одредбе о људским и мањинским правима тумаче се у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење“.

Баш као што је то и случај са осталим људским правима које се јемче уставним нормама, право на суђење у разумном року не може само од себе да се оствари само на основу уставне норме и неопходно је било да се законом пропише начин његове заштите.

2. Закон о заштити права на суђење у разумном року

Закон о заштити права на суђење у разумном року је објављен у “Службеном гласнику РС”, бр. 40/2015, а примењује се од 1. јануара 2016. године. Приликом доношења предлагачи су у образложењу истакли да само право на суђење у разумном року остаје без дејства ако се не гарантује, не оживотвори, да се то пре свега чини процесним законима, који треба да стимулишу делотворан и брз поступак, као и да се то може

постићи растерећењем надлежности судова, које треба да омогући да се судови више посвете судећим стварима (закони којима се уређује јавно бележништво, посредовање у решавању спорова итд.) или повећањем броја судија и судијских помоћника. Коначно, право на разумно суђење казуира се и законским одредбама које се налазе мимо процесних закона (у законима којима се уређује положај судова и судија), али све чешће и у посебним законима⁴.

Предмет и сврха, питање ко су имаоци права на суђење у разумном року, правна средства којима се штити право на суђење у разумном року и мерила за оцену трајања суђења у разумном року, чине основне одредбе Закона о заштити суђења у разумном року. Овим законом уређује се заштита права на суђење у разумном року, а сврха закона јесте да пружи судску заштиту права на суђење у разумном року и тиме предупреди настајање повреда права на суђење у разумном року. Судска заштита права на суђење у разумном року укључује и истрагу коју у кривичном поступку спроводи јавни тужилац. Право на суђење у разумном року има свака странка у судском поступку, што укључује и извршни поступак, сваки учесник по закону којим се уређује ванпарнични поступак, а оштећени у кривичном поступку, приватни тужилац и оштећени као тужилац само ако су истакли имовинско-правни захтев. Јавни тужилац као странка у кривичном поступку нема право на суђење у разумном року.

Правна средства којима се штити право на суђење у разумном року су: приговор ради убрзавања поступка, жалба и захтев за правично задовољење. Странка не плаћа судску таксу у поступцима у којима се штити право на суђење у разумном року, они су хитни и имају првенство у одлучивању. Прва два правна средства - приговор и жалба⁵ - имају за циљ убрзање поступка, подносе се пре окончања поступка, њихово је дејство акцелераторно, док је треће правно средство - захтев за правично задовољење⁶ - компензаторног карактера и дејства.

После правноснажности решења којим су јој усвојени приговор или жалба, грађанин ће стећи право на неку од предвиђених врста правичног задовољења. Врсте правичног задовољења су: 1) право на исплату новчаног обештећења за неимовинску штету која је странци изазвана повредом права на суђење у разумном року; 2) право на објављивање писмене изјаве Државног правобранилаштва којом се

4 Предлог и образложење Закона о заштити права на суђење у разумном року доступно на: <https://paragraflex.rs/dnevne-vesti/070415/070415-vest3.html>, 07.08.2020.

5 ЗЗСРР, чл. 5-21.

6 ЗЗСРР, чл. 22-33.

утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року и 3) право на објављивање пресуде којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року. Одговорност Републике Србије за неимовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна, а при одлучивању о правичном задовољењу, Правобранилаштво и судови везани су решењима председника судова којима је утврђена повреда права странке на суђење у разумном року

У погледу висине новчаног обештећења, одредбом чл. 30. ст. 1 прописано је да се новчано обештећење признаје у висини од 300 евра до 3.000 евра у динарској противвредности на дан исплате према средњем курсу Народне банке Србије по предмету.

3. Мерила за оцену трајања суђења у разумном року

Мерила за оцену трајања суђења у разумном року прописана су одредбом члана 4. Закона о заштити права на суђење у разумном року која гласи: „При одлучивању о правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року уважавају се све околности предмета суђења, пре свега сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, природа и врста предмета суђења или истраге, значај предмета суђења или истраге по странку, понашање странака током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и законски рокови за заказивање рочишта и главног претреса и израду одлука“.

Како је наведено у образложењу предлагача, мерила за оцену трајања суђења у разумном року, садржана у наведеним одредбама члана 4. Закона о заштити права на суђење у разумном року, преузета су из праксе Европског суда за људска права, пре свега из случаја Фридлендер против Француске (став 43. пресуде). Мерила нису таксативно набројана, односно њихова листа није затворена и суд, зависно од непоновљивих околности конкретне правне ствари, решава о томе да ли је повређено право на суђење у разумном року.

Разумни рок је правни стандард, што значи да појам нуди различита тумачења, али је у својој суштини свакако одредив. Правне стандарде користимо у случајевима када је тешко прецизно дефинисати појам, већ се он тумачи у односу на дате околности.

Правилна примена правног стандарда суђења у разумном року подразумева утврђење скупа чињеница као што су сложеност предмета, понашања подносица захтева и других државних органа, значај предмета

спора, међу којима чињеница колико дуго траје судски поступак, је показатељ да треба испитати све околности случаја.⁷

Према томе, када се утврди да судски поступак траје дужи временски период, приступа се утврђивању и других чињеница које се тичу сложености предмета, понашање подносиоца захтева и државних органа итд. како би се утврдило чијом кривицом се неразумно дуго суди и да ли је подносиоцу захтева повређено право на суђење у разумном року.

Разумни рок је онај временски период који је оптимално потребан да се отклони правна неизвесност о постојању неког права или обавезе, односно да се отклони сумња о основаности оптужбе против неког лица. Правна сигурност је императив који захтева да суђења не трају дуже него што је оптимално потребно, управо ради отклањања ове правне неизвесности⁸.

Према томе, мерила која су наведена у закону морају да се примене, а примена других могућих мерила, која нису садржана у закону, зависи од прилика конкретне правне ствари. Увек се уважавају посебне (конкретне) околности предмета суђења (правне ствари) о коме је реч. Практично, ова мерила за оцену трајања суђења у разумном року дужни су да примене председници судова када одлучују по поднетим правним средствима за заштиту права на суђење у разумном року.

3.1. Класификација мерила

Иако листа мерила за оцену трајања суђења у разумном року није затворена и иако се том отвореном формулацијом подржава примена других могућих мерила, која нису садржана у закону, мерила се могу груписати ради лакше и ефикасније примене. Флексибилност закона огледа су чињеници да се уз примену дефинисаних мерила могу применити и она мерила која се „јаве“ у специфичности конкретне правне ствари, али се сва она могу груписати у одређене целине.

У дугогодишњој пракси Европског суда за људска права утврђени су критеријуми за оцену да ли су судски рокови разумни, а то су: 1. сложеност предмета, 2. понашање подносиоца представке, 3. понашање

7 Сентенца из решења Врховног касационог суда Рж г 141/2014 од 05.11.2014.године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године

8 К. Манојловић-Андрић, Љ. Милутиновић, С. Андрејевић, В. Родић, М. Кршикапа, М. Бајић, *Критеријуми за оцену повреде права на суђење у разумном року*, 2018, Београд, Савет Европе-канцеларија у Београду, стр. 9.

надлежних органа, 4. значај спора за подносиоца представке⁹. Можемо приметити да наведеној листи критеријума, Закон о заштити права на суђење у разумном року Републике Србије, додаје поштовање редоследа у решавању предмета и законске рокове за заказивање рочишта и главног претреса, као и за израду одлука, што може да се подведе у групу понашање надлежних органа, док поштовање процесних права и обавеза, може да се односи и на понашање надлежног органа, али и на понашање подносиоца правног лека.

Сложеност предмета тиче се његове чињеничне и/или правне сложености. На чињеничну сложеност случаја указује много чинилаца: велики број оптужби или захтева о којима треба одлучити, потреба за одређивањем привремених мера, обимности доказног материјала и тешкоћа у доказивању, велики број окривљених у кривичном поступку, односно странака у другим судским поступцима, потреба за саслушањем већег броја сведока, потреба за поступањем по замолницама у земљи и иностранству, потреба за обављањем једног или више различитих вештачења ради утврђивања правно релевантних чињеница, те сложеност тих вештачења, потреба за коришћењем судских тумача, те превођењем докумената и др. Правна сложеност предмета постоји у случају промене закона, његових честих измена и допуна, сукоба закона, примене нејасних закона и постојања правних празнина, тумачења међународних уговора, у случају сукоба надлежности и тсл.

Можемо рећи да сложеност чињеничних и правних питања предствља мерило за оцену трајања суђења у разумном року објективне природе, понашање подносиоца представке и понашање надлежних органа укључује и субјективни моменат, док је значај спора за подносиоца представке као мерило за оцену трајања тешко објективно проценити.

3.2. Приоритетни предмети

То су предмети у којима се захтева од надлежног органа/суда да поступа са посебном или нарочитом пажњом, односно да хитније одлучује.

Кроз праксу Европског суда за људска права, развијени су посебни критеријуми хитности у поступању за одређене врсте предмета. Ту су

⁹ У погледу критеријума за оцену дужине трајања судског поступка, коришћена је анализа судских рокова у државама чланицама Савета Европе на основу судске праксе ЕСЉП са стањем на дан 31.07.2011. године, коју је израдила Европска комисија за ефикасност правосуђа (СЕРЕЈ), а која је усвојена на XX Пленарној седници СЕРЕЈ-а у Стразбуру. Главни извор на основу кога је извештај урађен била је база судских одлука HUDOC. Наведено према: *ibid*, стр. 37.

нарочито: радни спорови (отказ, престанак радног односа из других разлога, исплата зараде) и спорови у вези са остваривањем права на пензију или инвалиднину; породични спорови (породични живот, односи родитеља и деце); поступци ради накнаде штете за жртве несрећа (саобраћајне незгоде, друге несреће); предмети који се односе на кривичне поступке и/или лица у притвору; предмети који се односе на полицијско насиље; предмети који су хитни због личног својства подносиоца¹⁰.

Сличну класификацију имају и други аналитичари релеванте одредбе чл. 6 ст. 1 Европске конвенције за заштиту људских права и слобода из 1950. године указујући на обавезу органа да са посебном или нарочитом пажњом поступа у следећим областима: -Грађански статус и способност (посебно када утичу на уживање права на поштовање породичног живота); -Жртве саобраћајних несрећа (у погледу штете) и жртве насиља (у погледу кривичног гоњења); -Професионалне активности појединаца (нарочито када су угрожене због тужби за велике износе или због спора у вези са радним односом) и социјална питања; -Оптужени који се налазе у притвору; -Други домени (међу којима су нпр. спорови који се односе на враћање пасоша; поступак у вези са инсталирањем телефонске линије у стану старијег лица са инвалидитетом). Код ове класификације, фодатно су издвојене две области у којима је неопходна изузетна пажња и то родитељи погођени образовним мерама које је одредио суд и ограничавањем родитељског права (због потенцијално озбиљних и неповратних последица по однос између родитеља и детета) и друго, у случају лица за која се претпоставља да ће краће живети јер болују од неизлечивих болести.¹¹

4. Значај предмета суђења или истраге по странку

Сврха разумног рока је да обезбеди да ће несигурност у којој се странка налази у погледу свог грађанскоправног положаја или због поднете кривичне оптужбе, бити окончана у разумном року и путем судске одлуке, што је у интересу лица о коме је реч, као и интересу правне сигурности.

Општа је оцена да кривични поступци треба да се одвијају брже од грађанских парница. Ово ја разумљиво ако ценимо да суђење у разумном

¹⁰ *ibid*, стр. 25.

¹¹ I. Roagna, *Pravo na suđenje u razumnom roku, Priručnika za primjenu člana 6 (1) Evropske konvencije o ljudskim pravima*, 2018, Savjet Evrope, F - 67075 Strazbur Cedex, стр. 38-39.

року у кривичном поступку има за циљ да се избегне ситуација да неко окривљено лице остане предуго у неизвесности о својој судбини, посебно ако се налази у притвору.

Међутим, поред ове „подразумеване“ хитности, може се и у грађанским стварима захтевати посебна експедитивност због велике важности предмета за странку, било да су у питању предмети који су законом одређени као хитни или нарочито хитни, били да су питању предмети који том ознаком нису снабдевени, али странка указује на посебан или нарочит значај који предмет суђења има за њу.

Предмет на чију важност странка указује, може бити материјалне природе, али природа тог предмета може бити и нематеријална. За саму странку ово је најважније и неретко једино мерило за оцену да ли једно суђење траје неразумно дуго. Практично, разлози због којих сматра да предмет суђења по њу захтева хитност у одлучивању могу бити најразличитијег карактера и странка се у својој представи/приговору/жалби готово без изузетка позива на значај предмета суђења по њу.

Овде је у суштини реч о томе шта странка може да добије или изгуби у конкретном случају, колико је за странку важно да, што је могуће пре, престане неизвесност странке о исходу поступка по поднетој тужби. За разлику од чињеничне и/или правне сложености предмета, која се објективно може сагледати утврђивање постојања одређених чинилаца (велики број окривљених у кривичном поступку, односно странака у другим судским поступцима, потреба за саслушањем већег броја сведока, потреба за обављањем једног или више различитих вештачења, потреба за преводиоцима и тумачима...), а затим и оценити, значај предмета суђења захтева пажљиву оцену да ли за странку настаје ненадокнадива штета, које последице дужина поступка може имати и шта доношењем одлуке по тужби странка добија или губи, да ли из њених навода или приложених доказа следи да је предмет такве природе, односно да због значаја који има за њу, странка оправдано захтева брже одлучивање од уобичајеног.

Може се закључити да је значај предмета суђења или истраге по странку врло важно мерило за оцену трајања суђења у разумном року и сасвим је природно што се странка на то мерило увек позива, нарочито онда када се због права које јој је угрожено нађе у некој врсти егзистенцијалне нужности.

4.1. Права из радног односа

Иако у поступцима у парницама из радних односа, а нарочито приликом одређивања рокова и рочишта, суд посебно води рачуна о потреби хитног решавања радних спорова, они трају годинама и због тога неретко завршавају пред Европским судом за људска права. Скраћивање рокова, заштравање процесне дисциплине, те сузбијање злоупотребе процесних права и други видови процесних мера које делотворно убрзавају поступак прописани су одредбама како Закона о парничном поступку, тако и одредбама Закона о раду, као матичног закона у области рада, те посебним законима, *lex specialis*, чије одредбе регулишу неку посебну радно-правну област.¹²

Према становишту Европског суда за људска права, посебна пажња је потребна у радним споровима. Против Србије је донето неколико пресуда у којима је оцењено да су радни спорови трајали претерано дуго.¹³

Разумљиво је стога да су се домаћи судови у овај области повели за праксом коју је тај суд установио и прихватили је. Наиме, у конкретном предмету поводом права из радног односа Европски суд за људска права је нашао да поступак није вођен у разумном року, посебно имајући у виду да је наставак професионалне каријере подносиоца зависио од конкретног поступка¹⁴. На другој страни је престанак радног односа. Наиме, тај суд је у конкретном случају оценио да је посебна брзина потребна у предметима у којима је подносилац покренуо поступак за оцену законитости отказа. Суд наглашава да запослени који сматра да је незаконито добио отказ има важан лични интерес да добије брзо судску одлуку о законитости те мере. Конкретан поступак био је сложен у одређеној мери, подразумевао је интеракцију између управног и судског поступка у вези са отпуштањем лица са инвалидитетом и већи број

12 О важећем нормативном оквиру пододом прописаних рокова у парницама из радних односа видети више: В. Билбија, *Право на суђење у разумном року и поступак у парницама из радних односа*, Право и привреда, бр. 4-6/2016, стр. 704-717.

13 Пресуда ЕСЈП у предмету Микуљанац, Малишић и Сафар против Србије од 09.10.2007. године, бр. представке 41513/05, доступно у службеном преводу на српски језик на сајту заступника Владе Србије пред ЕСЈП, http://www.zastupnik.gov.rs/images/mikuljanac_p_41513-05_ser.pdf), наведено према: К. Манојловић-Андрејић, Ј. Милутиновић, С. Андрејевић, В. Родић, М. Кршиќапа, М. Бајић, *op. cit.* стр. 25.

14 Став 14 пресуде од 26. 09.2000. године у предмету *Garcia v. France*, бр. представке 41001-98.

различитих фаза поступка; међутим, остаје чињеница да период од девет година без правоснажне одлуке превазилази разумни рок.¹⁵

Према томе, имајући у виду да је у предметима из радног односа у фокусу значај предмета суђења за странку, као једно од мерила за оцену трајања судског поступка, хитност у поступању захтевају предмети статусне природе, као што су заснивање или престанак радног односа, одлучивање о постојању услова за наставак професионалне каријере и тсл. Тако је Врховни касациони суд у конкретном предмету у правној ствари из радног односа оценио је Управни суд правилно нашао да доношење одлуке у управном спору не представља питање од егзистенцијалног значаја за подносиоца приговора, иако се ради понављању поступка из радног односа, будући да је предмет одлучивање распоређивање предлагача на одређено радно место на коме предлагач ради и остварује зараду, а не заснивање или престанак радног односа који би захтевали хитност у поступању¹⁶. Затим, када је предмет одлучивања додатак на зараду, не може се закључити да је у погледу значаја конкретни управни спор изјадначен са поступком у коме се нпр. одлучује о захтеву за исплату зараде која није у потпуности исплаћена. Полазећи од степена егзистенцијалног значаја предмета спора за подносиоце, његове хитности, дужине трајања поступка у целини, а имајући у виду да су управни поступак и управни спор обележиле активности управних органа и суда на коначном и правоснажном решавању управне ствари, Врховни касациони суд је нашао да за сада није повређено право на суђење у разумном року и да нема разлога за налагање мера за убрзавање поступка.¹⁷

Поступајући по приговору ради убрзавања поступка у коме је подносилац, између осталог навео да од подношења тужбе до дана подношења приговора ради убразавања поступка о тужби није одлучено, а да је у питању радни спор који спада у спорове који су приоритетни за одлучивање, при чему он није допринео одуговлачењу поступка, Управни суд је оценио да субјективни значај који предмет поступка има за подносиоце не значи да се и, према критеријумима хитности који су изграђени кроз праксу Европског суда за људска права, ради о приоритетном предмету. Наиме, доношење одлуке у управном спору није од егзистенцијалног значаја за подносиоца, иако је у питању радни однос, будући да је предмет спора оцењивање рада подносиоца захтева на

¹⁵ Став 72 пресуде од 28.06.1990. године у предмету *Obermeier v. Austria*, бр. представке 11761/85.

¹⁶ Рж1 у 156/2018 од 07.05.2019. године.

¹⁷ Рж1 у 65/2017 од 09.10.2017. године.

радном месту на коме подносилац ради и остварује зараду, а не заснивање или престанак радног односа који би захтевали хитност у поступању¹⁸. Такође, поступајући по приговору ради убрзавања поступка у коме је подносилац, између осталог навео да се радном спору који се решава по хитном поступку и да странка својим радњама није допринела насталој ситуацији, већ да има оправдани интерес за ефикасно одвијање поступка, јер издржава брачног друга и кћерку студента, а вођење овако дугог поступка ју је материјално угрозило, Управни суд је нашао да је пиговор неоснован. Између осталог и са разлога што, иако је у питању радни однос, доношење одлуке у овом управном спору није од егзистенцијалног значаја за подносиоца, будући да је предмет спора премештање у другу канцеларију, што значи да подносилац и даље ради и остварује зараду, а у групу предмета од егзистенцијалног значаја за странку у области радних спорова спадају спорови поводом заснивања или престанка радног односа. Према томе, укупно трајање управног поступка и управног спора за сада не оправдава потребу налагања приоритетног решавања предмета, без обзира што подносилац, према наводима приговора, издржава брачног друга и кћерку студента, а трајање поступка подносиоца материјално угрожава. Подносилац у поступку заштите права на суђење у разумном року није пружио доказ о томе да је питање премешатаја у другу канцеларију такве природе да захтева брже поступање од уобичајеног.¹⁹

4.2. Права из пензијског и инвалидског осигурања

На права из радног односа се природно надовезују права из пензијског и инвалидског осигурања. Следствено томе, значај предмета поводом права из пензијског и инвалидског осигурања за странку је једнако велики као код предмета повом права из радног односа.

Последичну повезаност ових спорова и то да посебну експедитивност у поступању захтевају и спорови који се односе на пензије утврдио је и Европски суд за људска права. Тако, у предмету Боргесе против Италије, тај суд наглашава да је посебна марљивост потребна у радним споровима, што укључује и спорове који се односе на пензије.²⁰ А да спорови који се односе на пензије захтевају посебну експедитивност у поступању потврдио је више пута.²¹

18 Р4 у 134/2020 од 02.07.2020. године

19 Р4 у 105/2020 од 01.06.2020. године

20 Стр. 32 и 33 пресуде од 24.05.1991. године у предмету *Vocatur v. Italy*, Series A, br. 206-C.

21 Став 18 пресуде од 08.03.1992. године у предмету *Borgese v. Italy*., број представке 12870/87.

Врховни касациони суд је по том питању изнео готово идентичан став: Остваривање права на старосну пензију подразумева приоритетно, хитно и ефикасно поступање суда, с обзиром на његов егзистенцијални карактер.²²

Уочава се да се и код оцене да ли поступак у пензијском предмету траје неразумно дуго, посебно води рачуна о значају предмета суђења за странку, односно да ли је због егзистенцијалног карактера, неопходна хитност у поступању и одлучивању. Наиме, хитност у поступању захтевају предмети статусне природе. У примеру из праксе, Врховни касациони суд је утврдио да је у двостепеном управном поступку одлучивано о управној ствари подносиоца приговора, а правилност и законитост коначне одлуке о праву подносиоца била је предмет оцене Управног суда. Истанцијано одлучивање, које се у овом случају састоји од двостепеног управног поступка, као и поступка по тужби у управном спору, довело је до протекла времена, које је још увек у границама разумног рока. Ово посебно са разлога што предмет захтева није право на пензију, што би поступак чинило хитним због егзистенцијалне природе права о коме се одлучује, већ усклађивање висине пензије.²³ У другом примеру из праксе Врховног касационог суда, тај суд је нашао да укупно трајање управног поступка и управног спора за сада не оправдава потребу налагања приоритетног решавања предмета, без обзира на то што је подносилац пензионер у позним годинама живота. Ово са разлога што је подносилац корисник старосне пензије и у току поступка заштите права на суђење у разумном року није пружио доказ о томе да је решавање његовог захтева за доношење решења о извршеном усклађивању пензије за 4,21% од егзистенцијалног значаја који изискује нарочиту хитност у поступању.²⁴

На исти начин, Управни суд је ужавајући судску праксу и критеријуме Уставног суда, међународних институција за заштиту људских права, као и Врховног касационог суда, нашао да је неоснован приговор ради убрзавања поступка у предмету поводом остваривања права из пензијског и инвалидског осигурања. Између осталог, констатујући да се трајање поступка се не може сматрати неоправдано дугим имајући у виду датум подношења тужбе, посебно је ценио да се захтев подносиоца приговора односи на усклађивање пензије, дакле, не ради

22 Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4 у 55/2014 од 19.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године.

23 Рж1 у 100/2018 од 25.07.2018. године

24 Рж1 у 162/2019 од 07.03.2019. године

се о остваривању права на старосну пензију, што би подразумевало приоритетно, хитно и ефикасно поступање суда.²⁵

5. Закључак

Значај предмета суђења за странку представља мерило за оцену трајања суђења у разумном року врло деликатног карактера. Да ли су у питању предмети који услед значаја предмета суђења за странку захтевају нарочиту марљивост у поступању и последично томе, посебну и изузетну хитност, мора се ценити према околностима сваког конкретног случаја.

Уколико се у конкретном случају, према свим околностима, утврди да постоји предмет суђења има посебан значај за странку или се утврди да за странку постоји одређени ризик услед одуговлачења поступка, онда се и реално краће време трајања поступка може сматрати неразумно дугим. Ако је суд преоптерећен нерешеним предметима, изграђени стандарди Европског суда за људска права налажу да се предмети тада решавају по приоритету или по посебном значају за подносиоца, а не по редоследу пријема предмета у суд.²⁶

Право на суђење у разумном року представља једну од компоненти права на правично суђење, као ширег права. Оба ова права су моралног порекла, али су постала део нормативног поретка. Као правни стандарди, међутим, никада се нису сасвим одвојили од своје моралне компоненте, јер спора правда, правда до које се не може стићи у року који је разуман представља изигравање права на правично суђење и правде у најширем смислу речи. Позивањем на значај који предмет суђења има за њу, странка се, у својој суштини, позива на правду. То, да одлуку о свом праву које за њу има егзистенцијални значај, добије у разумном временом року, странка поистовећује са њеним праву на саму правду. Уколико поступци без оправданог разлога предуго трају, за странку о чијем се праву ради, закаснела правда добија облик неправде.

Литература и извори

Билбија, В. (2016), Право на суђење у разумном року и поступак у парницама из радних односа, *Право и привреда*, бр. 4-6, стр. 704-717.

25 Р4 у 316/2018 од 24.01.2019. године

26 Рж1 у 83/2019 од 02.07.2019. године

Манојловић-Андрић, К.; Милутиновић, Ј.; Андрејевић, С.; Родић, В.; Кршикапа, М.; Бајић (2018): *Критеријуми за оцену повреде права на суђење у разумном року*, Београд, Савет Европе-канцеларија у Београду.

Roagna, I. (2018): *Pravo na suđenje u разумном року, Priručnika za primjenu člana 6 (1) Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Savjet Evrope, F - 67075 Strazbur Cedex.

Царић, С. (2008), *Право на суђење у разумном року*, Службени гласник, Београд.

<https://paragraflex.rs/dnevne-vesti/070415/070415-vest3.html>, 07.08.2020.

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

Закон о заштити права на суђење у разумном року, *Службени гласник РС*, бр. 40/2015

Vesna Bilbija, Phd

Senior advisory, Administrative Court of Republic of Serbia

The Importance of the Subject of Trial for the Client as an Assessment measure for the Trial within reasonable time (with special reference to the Rights concerning Employment)

Summary

The importance of the subject of trial or investigation for the client is one of the measures to assess whether or not the trial was conducted within reasonable time which is stated by the Law on Protection of the right to a trial within reasonable time. Although in a particular case all the circumstances of the subject of trial (the complexity of factual and legal issues, the entire duration of the procedure and the proceedings of the court, public prosecutor's office or other body of the state, behaviour of the parties during the proceedings, special regard of the procedural rights and obligations, then respect of the order of resolving cases etc.) must be taken into consideration, for the client himself this one is most important and often the only measure of assessment whether the trial proceedings last unreasonably long.

Naturally, the client always refers to the importance of the subject of trial or investigation for oneself, especially if due to the threat of rights being violated he or she is found in some kind of existential necessity. Rights concerning employment are definitely considered as such rights.

Key words: *client, trial within reasonable time, assessment measure for the trial within reasonable time, the importance of the subject of trial for the client.*